

Observatie weidevogels vanachter een hek in de omgeving van Aduard, foto Tjeerdsma

Nest van een Kievit

Nest van een kluut

Agrarisch natuurbeheer in Noord-Nederland

Bescherming van weidevogels

In het voorjaar bepalen de weidevogels de sfeer op het boerenland. Baltsvluchten van Kieviten, grutto's en tureluurs lijken aan te geven dat het leven prima is. Maar meerdere activiteiten op het boerenland doen aan de weidevogelstand geen goed. Vandaar een plan om met relatief eenvoudige middelen de weidevogels een betere bescherming te geven.

Leo Stockmann

Het woord weidevogels is een typisch Nederlands begrip. Het gaat hierbij om soorten die voor hun broedsucces grotendeels afhankelijk zijn van grasland. Tot de primaire weidevogels worden o.a. Kievit, grutto, tureluur, scholekster, wulp, watersnip, kemp-haan, veldleeuwrik en graspieper gerekend. Dankzij de grote oppervlakte grasland die voor het broeden geschikt is vormt Nederland een echt weidevogelland. In de oorspronkelijke biotopen, steppen, toendra's, rivierdalen en kustgebieden broeden de

soorten in lagere dichtheden. Je kunt stellen dat de boerencultuur in ons land voor de weidevogels heel gunstig heeft uitgepakt. Overigens stelt elke soort zijn specifieke eisen aan het grasland. Watersnip en kemp-haan komen in ons land haast uitsluitend nog voor in reservaten.

Bedreigingen

Toch is op de Nederlandse graslanden de weidevogelstand de laatste twintig jaar behoorlijk achteruit gegaan. Naast de inkrim-

ping van het graslandareaal door verstedelijking en aanleg van wegen (gepaard gaande met onrust) spelen grootschalige verkaveling, verlaging van de grondwaterstand en het tegenwoordige graslandgebruik daarin een grote rol. Voorjaarsactiviteiten als rollen, slepen, kunstmest strooien, mest injecteren en maaien doen vele legfels verloren gaan en (vooral bij maaien) jongen omkomen. Mest injecteren en maaien gebeuren ook al regelmatig 's nachts. Ook de hoge vee-dichtheid maakt dat door vertrapping veel

legsels verloren gaan. Het lijkt erop dat zonder bescherming van nesten en jongen voor de weidevogels weinig toekomst is weggelegd op het boerenland.

Weidevogelbescherming

Ook het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij ziet in dat de weidevogels bescherming behoeven. In opdracht van het Ministerie is daartoe een plan van aanpak geschreven. Twee hoofddoelstellingen van het plan zijn:

Het coördineren van verschillende vrijwilligers-activiteiten op het terrein van weidevogels, met name gericht op nestbescherming. 2 Het geven van voorlichting aan agrariërs en loonwerkers over de mogelijkheden om middels aanpassing van de bedrijfsvoering de weidevogels te ontzien.

De landelijke coördinatie van het project berust bij het Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsonderhoud (LONL) te Utrecht. De bedoeling is dat elke provincie zijn eigen coördinator krijgt, in dienst van de provinciale stichting landschapsonderhoud. Op dit moment hebben Overijssel, Noord- en Zuid-Holland en Groningen al een coördinator.

Andere provincies zijn nog in overleg, terwijl in Friesland de beschermings-activiteiten al vanaf de Tweede Wereldoorlog gecoördineerd worden door de Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten (BFVW, zie Noorderbreedte 1991-6). De eierraapcultuur zoals die zich in Friesland heeft ontwikkeld is geen doelstelling van het project. In Friesland is zij veelal gekoppeld aan de zogeheten nazorg, vanaf begin april. Buiten Friesland zijn rapen en nazorg thans gereguleerd via de vereniging van Weidevogelbeheerders Vanellus vanellus (de wetenschappelijke naam voor de Kievit).

Activiteiten

De daadwerkelijke activiteit is vrij simpel. Een nest van de weidevogel wordt gemarkeerd door twee stokken (één er voor en één er achter op ongeveer 1,5 m van het nest in de rijrichting van de tractor). Boer en loonwerker kunnen dan het nest opmerken en deze met tractor en aangekoppelde machine

ontwijken. Waar vee de weide ingaat kunnen de nesten beschermd worden met een zogenaamde nestbeschermer, een stelsel van vier ijzeren poten met een dakje van betongaasmat (ca. 50 x 50 cm). Ideaal is natuurlijk de situatie dat een boer op een perceel met veel nesten een bepaalde activiteit niet uitvoert (bv. slepen) of uitstelt (bv. maaien). Een aantal boeren is daartoe wel bereid. Is de beschermingsactiviteit vrij simpel, het lokaliseren van de nesten is een vak apart. Het vereist veldkennis, gedragskennis van de vogels, geduld, doorzettingsvermogen en op het beslissende moment snelheid van handelen. Voor velen is het lokaliseren van nesten een fascinerende sport.

Landbouw en weidevogels

De tabel geeft een overzicht van het aantal hectares grasland, akkerland (speciaal ook voor snijmaïs), het aantal typische melkveebedrijven (cijfers van het CBS, 1993), het aantal weidevogels (cijfers 1989) en het oppervlak waarop weidevogelbescherming plaats vindt in Groningen, Friesland, Drenthe en Nederland.

	Groningen	Friesland	Drenthe	Nederland
ha grasland	59.149	145.257	7.101	1.063.788
ha akkerland	102.606	29.093	91.568	801.513
ha snijmaïs	3.856	7.335	17.152	228.683
aantal melkveebedrijven	1.407	4.502	2.010	34.471
aantal weidevogels	40.000	145.000	33.420	500.000
ha beschermd door vrijwilligers '93	2.500	84.000	?	?

Bepaalde soorten weidevogels broeden de laatste jaren meer en meer op bouwland. Zo is van Groningen bekend dat een derde van het aantal Kieviten op bouwland broedt. Maïsland schijnt erg in trek te zijn. Ook scholteksters broeden regelmatig op bouwland, zelfs wulpen worden er aangetroffen. Op een aantal plaatsen broeden binnendijks bij de zeedijk kluten op bietenland. Overigens hebben de vogels op bouwland door allerlei voorjaarswerkzaamheden daar net zo goed

bescherming nodig. Nestverplaatsing naar de rand van het perceel of naar de rij maïs of bieten (dus buiten het tractoorspoor) is een veelgebruikte methode van beschermen. Friesland is een echte grasland-provincie. Dat in die provincie de meeste weidevogels aangetroffen worden wekt dan ook geen verbazing. Groningen, Friesland en Drenthe nemen tezamen 43 % van het aantal weidevogels in Nederland voor hun rekening. In Friesland vindt op 84.000 ha grond nestbescherming plaats, in Groningen op 2.500 ha. Voor Drenthe is nog geen getal bekend. In Friesland zijn ongeveer 120 lokale groepen (vogelwachten) actief. 3800 vrijwilligers zetten zich voor de weidevogelbescherming in. In Groningen houden ongeveer 100 personen zich bezig met nestbescherming, meest op individuele basis. Een aantal van hen zijn in Groningen wonende Friezen die de nazorgcultuur hier trouw zijn gebleven. Het Friese systeem van plaatselijke vogelwachten verdient navolging in Groningen en Drenthe. In Groningen wordt daaraan gewerkt door de auteur van dit artikel. Om op het Friese niveau uit te komen zijn

veel meer vrijwilligers nodig die zich willen inzetten voor weidevogelbescherming en ook veel meer boeren die mee willen werken door de vrijwilligers toe te laten op hun land. Alleen goed gecoördineerde samenwerking tussen boeren en vrijwilligers op grote schaal en op basis van goed vertrouwen kan het project doen slagen. Opgemerkt dient hier te worden dat het project alleen geldt voor gronden die geen reservaat zijn of waarop een beheersregeling van toepassing is.

Grutto, foto Jan van de Kam

Kraaien en vossen

Het komt voor dat door vrijwilligers beheerde nesten alsnog verloren gaan. Er wordt geklaagd over kraaien en vossen die zich gespecialiseerd lijken te hebben in het eieren roven van uitgespaarde nesten. Er gaan dan stemmen op om kraaien af te schieten. Wanneer een legsel na bescherming alsnog verloren gaat door roof is dat inderdaad sneu voor de beschermer. Een zekere mate van roof valt echter best te accepteren. Er zijn meer soorten op de wereld dan alleen weidevogels en die hebben ook recht van leven. Uit gezamenlijk onderzoek door jagers, boeren en milieube-

schermers in het Zuidelijk Westerkwartier is vastgesteld dat de achteruitgang van de weidevogelstand niet veroorzaakt wordt door kraaien en andere rovers als vos en hermelijn (zie Noorderbreedte 1988-6). De gemiddelde uitkomstpercentages van de eieren van door vrijwilligers beheerde nesten ($\pm 75\%$) geven daar ook geen aanleiding toe. Het gemiddelde verliespercentage van circa 25% komt door roof, eierzoecken, vertrapping, landbouwmachines, e.d. De achteruitgang van de weidevogels op het boerenland ligt meer in de verandering en het moderne gebruik ervan. Dat de weidevogels daar toch stand kunnen

houden als boeren en vrijwilligers er gezamenlijk iets aan doen is uitstekend. Het tot stand brengen van die samenwerking op grote schaal is een doelstelling van het weidevogelproject.

Agrarisch natuurbeheer

Experimenten hebben duidelijk gemaakt dat er plaats is voor de natuur binnen het bestaande landbouwsysteem. Slootrandbeheer (geen bemesting van slootrand) en akkerrandbeheer (geen bemesting en bespuiting van akkerrand) hebben aangetoond dat aan de perceelsranden weer bloemen gaan bloeien, wat gunstig is voor

